Regie în slujba textului sau demonstrație de regie ?

„CUM VĂ PLACE" DE SHAKESPEARE, PE SCENA TEATRULUI MUNICIPAL *

Aşteptam cu nerăbdare ultima premieră a Municipalului cu piesa *Cum vă place*. Două erau motivele principale, într-un fel condiționate unul de altul, care ne trezeau interesul: în primul rînd, faptul că teatrul din Schitu Măgureanu mai avusese în repertoriul său cunoscuta comedie shakespeareană, cu cîteva stagiuni în urmă. Fusese o montare neizbutită, lipsită de gîndire adîncă, ca şi de preocuparea de a fi altceva decît un simplu divertisment amuzant, cu accente pastorale; în al doilea rînd, noua transpunere scenică fusese încredințată talentatului regizor Liviu Ciulei.

Cum vă place, una dintre cele mai strălucite comedii shakespeareene (care face parte din comediile luminii, ce încheie ciclul elizabethan al operei lui înaintea celui iacobin), ridică în fața oricărui director de scenă grele probleme de transpunere. Comedie cu puternice elemente satirice şi, în acelaşi timp, meditație filozofică profundă, gravă chiar pe alocuri, ea a fost scrisă într-o vreme tulbure a istoriei Angliei, epocă pătrunsă de aprige lupte pentru putere, în care precum-

*) Data premierei : 20 iunie 1961. Regia : Liviu Ciulei. Decoruri : Liviu Ciulei. Costume : Ion Oroveanu. Muzica : Theodor Grigoriu. Coregrafia : Oleg Danovski. Distribuția : Mircea Başta (— Ducele surghiunit ; — Frederic, uzurpatorul, fratele ducelui) ; Nicolae Gafton — solist al Filarmonicii de Stat „George Enescu" (Amiens) ; Liviu Ciulei (Jacques) ; Mircea Block şi Geo Dimitriu (Pajii ducelui în surghiun) ; Octavian Cotescu şi Dinu Dumitrescu (Un nobil din suita ducelui) ; Simion Hetea (Le Beau, curtean în slujba lui Frederic) ; Marius Pepino (Charles, atlet luptător) ; Gh. Novac (Prietenul lui Charles) ; Petrică Gheorghiu (Oliver) ; G. Oancea (Jacques) ; Victor Rebengiuc (Orlando) ; Adrian Georgescu (Adam) ; Gh. Petreanu (Denis) ; Dorin Dron (Tocilă, un clovn) ; N. L. Botez şi I. Teodorescu (Sir Oliver Martext, preot) ; Petrică Vasilescu (Corin) ; Dumitru Furdui şi Radu Cristea (Silvius) ; Mihai Butnaru (William) ; Clodi Bertola (Rosalinda, fiica ducelui surghiunit) ; Ileana Predescu (Celia, fiica lui Frederic) ; Rodica Suciu (Phebe) ; Ana Negreanu (Audrey) ; Marius Buşulescu, Emil Reisenauer, Isabela Gabor, Maria Ciortea (curteni la curtea lui Frederic) ; Aurora Şotropa (Doamna de companie) ; Mircea Gogan, Vasile Boghiță (slujitori la curtea ducelui Frederic) ; Alex. Martinescu (Un croitor) ; Gh. Donciu (Piticul ducelui Frederic). Corpul de balet al Teatrului de Operă şi Balet.

www.cimec.ro

Scenă din actul I

păneau arbitrarul şi samavolnicia. *Cum vă place* pune la stîlpul infamiei pe ducele uzurpator şi samavolnic şi apără idealul de libertate şi frumos, atît de scump omului Renaşterii, al cărui strălucit reprezentant a fost, printre alţii, marele Will.

Chiar documentele vremii vorbesc despre „gravitatea" cu care a fost primită această comedie, tocmai datorită faptului că în cursul reprezentării ei, prin vălul spumos al reveriei lirice şi al comicului buf, prin mrejele poeziei, străbăteau săgeţile satirei. Prin Jacques, supranumit şi Melancolicul, pe de o parte, şi prin bufonul Tocilă, pe de altă parte (într-o oarecare măsură, chiar şi prin bătrînul Adam, interpretat la prima reprezentare a piesei de însuşi Shakespeare), *Cum vă place* a apărut ca un pamflet satiric la adresa lumii de la curtea uzurpatorului, la adresa despotului ei, a clerului şi a misticismului propagat de el.

„Ciudăţenia" acestei opere shakespeareene stă tocmai în aceea că, deşi ca ton general se păstrează la diapazonul comediei — al unei comedii de dragoste, pline de poezie şi lirism —, ea este împletită cu o filozofie profundă, o meditaţie lucidă, şi lasă să răsune chemarea gravă spre libertate, spre adevăr şi dreptate socială. Pe măsură ce o citeşti, îţi concentrezi atenţia, aproape involuntar, asupra a două personaje, care exprimă substanţa piesei, gîndul autorului: Jacques şi Tocilă. Prin ei, în special, profundul mesaj umanist al textului răsună puternic, conferindu-i şi azi valoarea şi valabilitatea.

Cum prima realizare pe scena Municipalului cu această piesă era de fapt o... nerealizare, aşteptam cu îndreptăţire noua aducere a ei pe scenă. Cu condiţia însă ca sensurile adînci să fie de astă dată puse în lumină, în spiritul contemporan ce tre-

www.cimec.ro

buie să stea azi la baza oricărei transpuneri scenice.

În sala Teatrului Municipal, de cum intri la spectacol, privirea ți se oprește asupra unei neobișnuite construcții ce ocupă scena și arlechinul. Un prosceniu prelungește spre sală locul de joc, arlechinii sînt îmbrăcați într-un decor pictat cu loji și spectatori („lumea bună" a vremii). Există și o lojă destul de mică și incomodă, agățată deasupra intrării în scenă (aci s-a respectat adevărul istoric), rezervată orchestrei, alcătuită din vreo patru instrumentiști. Spectacolul începe. Și primul sentiment pe care îl ai este că regizorul (totodată scenograf și interpret) a căutat să aducă ceva din cadrul teatrului elizabethan, chiar și din scena (scena și nu scenografia) lui „Globe" — unde va fi văzut pentru prima oară lumina zilei *Cum vă place*. Aveam presentimentul că regizorul Liviu Ciulei ar încerca o reconstituire. De aceea, mă temeam de rezultate (și de eficiența totodată a unui spectacol documentar). În primul rînd, pentru că, asemenea tuturor reconstituirilor, un astfel de spectacol poartă în sine riscul ca, în loc de a privi creația shakespeareană cu ochiul nostru de azi, s-o îmbrăcăm nu numai în veșmintele epocii, dar să-i pășträm și limitele, ignorînd ceea ce evoluția societății a adăugat și adaugă mereu oricărei opere ce dăinuiește: perspective noi.

Pe măsura desfășurării spectacolului de la Municipal, am înțeles însă că nu este vorba de o reconstituire, ci de o încercare de a prezenta într-un fel nou și original textul shakespearean. Desigur, nu-i putem contesta lui Liviu Ciulei faptul că, în viziunea sa, a urmărit să valorifice sensurile lui satirice. Dimpotrivă, ele sînt prezente pe întreg parcursul spectacolului, mergîndu-se pînă la măști cu expresie grotescă. Dar pînă la urmă se păstrează doar intențiile exprimate prin forme (măști), pierzîndu-se ideile (tălmăcirea sensurilor textului). Și acestea se pierd, pentru că, propunîndu-și o caracterizare prin interpretare și costum a personajelor, regizorul a scăpat din vedere un factor de primă importanță: stabilirea relațiilor dintre acestea, precum și o clară împărțire a lumii din piesă. Căci, în zadar costumul, peruca și masca vor să caracterizeze o lume dezumanizată și chiar caricaturală, o lume împotriva căreia autorul s-a ridicat, dacă aceste elemente sau argumente ale transpunerii se dovedesc a fi neconsecvent folosite, ba chiar greșit și chiar împotriva unora din personajele ce poartă mesajul principal al piesei (păstorul și oamenii din popor). Or, regia a folosit, și în privința lor, aceleași mijloace de costumare și grimă (deci aceeași caracterizare caricaturală), făcîndu-i, pe de altă parte, pe interpreți să joace și într-o manieră ce a pus respectivele personaje într-o lumină ridicolă, falsă.

Regia a mai urmărit ca intriga amoroasă să apară pe primul plan, subordonîndu-i totul, chiar și lumea curții cu intrigile și urzelile ei, trecîndu-se pe planul al doilea tocmai latura filozofică a operei (aceasta alterată la rîndul ei de concepția regizorală, care a optat, în privința purtătorilor filonului filozofic al piesei, pentru o caracterizare dominată de straniu și echivoc. Mă refer la Jacques, și chiar la bufon).

Nu vreau să spun că în opera bardului de la Stratford dragostea n-ar juca un rol de seamă. Dar dragostea tratată vodevilesc nu era proprie nici gîndirii, nici profunzimii, și nici concepției lui. Fie că a privit-o prin prisma tragică — ca în Romeo și Julieta —, fie în cadrul unei desfășurări comice, cum face aci, ea apare întotdeauna proiectată pe un cadru, într-o anumită împletire și conflict dramatic, din care se pot determina largi concluzii de ordin social, aruncîndu-se o lumină asupra unor stări din lumea și epoca lui.

Liviu Ciulei n-a intenționat, așa cum arătam mai sus, să facă o reconstituire, ci un spectacol contemporan, folosind doar elemente, forma de prezentare din teatrul elizabethan. Ar fi fost deajuns un prosceniu, fie el chiar și adus peste patru șiruri de scaune în sală, dar cu o recuzită sumară, și pe această scenă *în stil elizabethan)*, actorii s-ar fi cuvenit să ridice la proporții monumentale caracterele create de marele Will; ar fi trebuit, în primul rînd să redea freamătul · lăuntric al eroilor și al piesei. Și atunci, poate că n-ar mai fi fost nevoie de toată încărcătura de decoruri și perdele, de copaci și păduri, și de întreaga demonstrație de trouvaille-uri tehnice, cu coborîri de poduri și practicabile. Dar tocmai aceasta caracterizează, de fapt, spectacolul, care este, în primul rînd, o demonstrație de scenografie, urmată

www.cimec.ro

de costumaţie şi grimă. Încetul cu încetul, în acest cadru, încep să dispară actorii şi, odată cu ei, ideile textului. În cazul de faţă, important era, credem, ca urmărindu-se — într-o concepţie absolut actuală — valorificarea ideilor prin personaje, să trăiască puternic tocmai eroii principali. În privinţa acestora, viziunea regizorală s-a dovedit de asemenea deficitară. Aşa încît, ei nici nu s-au putut contura prea clar. Gîndit ca un factor de stimulare a divertismentului comic şi numai atît, bufonul a fost lipsit de acea înţelepciune şi haz popular, care-l caracterizează (aceasta fiind concepţia lui Shakespeare despre rolul bufonului în întreaga sa operă dramatică). Interpretul lui Tocilă (Dorin Dron) s-a străduit să realizeze un ghiduş amuzant. El a purtat o mască (într-un fel, tot de curtean), dar n-a căpătat chipul acelui filozof popular ce rosteşte sever adevăruri la adresa unei lumi pe care o slujeşte constrîns, dar căreia îi prevesteşte sfîrşitul.

O altă deficienţă s-a vădit în înţelegerea personajului Jacques. Liviu Ciulei a avut, de astă dată, o şovăială inexplicabilă. El a oscilat în redarea (de astă dată ca interpret) a lui Jacques, între straniu şi confuz, intenţionînd, probabil, să creeze un personaj „original" prin însăşi nestatornicia liniilor cu care l-a caracterizat. Jacques este însă expresia gînditorului rinascentist, care se rupe dintr-o societate a cărei povară n-o mai poate suporta, are aspiraţii înalte şi o mare spiritualitate, ţintuieşte cu sarcasm şi luciditate despotismul şi lumea retrogradă a Angliei de pe atunci. În meditaţia lui despre lume, Jacques îl anunţă pe un alt mare gînditor, pe Hamlet, avînd certe afinităţi cu prinţul Danemarcei. Nu are proporţiile lui, şi, din punct de vedere dramatic, nu are amplitudinea acestuia, dar este strîns înrudit cu el.

Cu aceste două incertitudini, desigur că spectacolul lui Liviu Ciulei pierde în mare măsură latura filozofico-satirică a piesei. Ceea ce face ca cealaltă latură, comico-lirică, partea ei de dragoste şi poezie, să-şi accentueze caracterul de ireal, de fantezie, de poveste, desprinsă de vreo realitate. Introducerea unui balet, prezenţa muzicii îi dau caracter feeric, asemănător celui din *Visul unei nopţi de vară*. Costumaţia grotescă şi sublinierea grotescului în unele momente accentuează caracterul de comedie uşoară. Ceea ce şi rămîne pînă la sfîrşit din întregul spectacol, care şi-a pierdut pe drum o parte din text, din sensuri, deşi replicile s-au spus (cu unele modificări ce se ascund sub denumirea de „adaptare" după traducerea lui Virgil Teodorescu).

Restul distribuţiei, slujit de interpreţi nu întotdeauna potriviţi rolurilor, ne-a părut de asemenea copleşit în multe cazuri de scenografie şi de propriile costume.

Cei doi duci — unul uzurpator, celălalt uzurpat — au fost interpretaţi de un singur actor, Mircea Başta, care a vibrat mai aproape de cei în bejenie, cînd a fost mai cald, mai sincer şi chiar mai expresiv. Dimpotrivă, semeţia şi grandoarea de duce la putere l-au jenat pînă la incomoditate.

Un singur personaj a fost erou, Orlando, şi a izbutit să fie în acelaşi timp şi o întruchipare modernă. Victor Rebengiuc a imprimat acestuia linia unui tînăr al vremii, spiritualizat, dar şi gata să lupte pentru descătuşarea lumii în care trăia. Actorul ne-a redat pe Orlando cu multă degajare şi cu simţul măsurii (în afară de momentele cînd i s-au recomandat gesturi largi, teatrale).

Surprinzător de crispat şi de nepotrivit s-a comportat Petre Gheorghiu în Oliver, cel puţin atîta timp cît a fost o „mască" de curtean snob şi parvenit. Către sfîrşit, cînd textul îi îngăduie să-şi cîştige omenia, cîştigă şi actorul pe planul artei interpretative.

Liviu Ciulei a vrut să încredinţeze rolul ingenuei Rosalinda unei actriţe care s-o aducă pe scenă, în primul rînd, prin virtuozitate şi printr-o bogată experienţă actoricească. Dar Clodi Bertola (după mine, distribuită nepotrivit cu cerinţele rolului, contrar calităţilor şi structurii ei artistice) are o anume austeritate şi o vibraţie dramatică ce o indică mai degrabă pentru marile roluri de dramă, decît ca ingenuă de comedie shakespeareană.

Experienţa şi talentul actriţei ne-au asigurat în acest spectacol o lecturare onorabilă a partiturii respective, în aşteptarea personajului, aşa cum l-a imaginat autorul — şi noi după el —, dar care a întîrziat, de astă dată, să ni se dezvăluie.

Am fost alături de Ileana Predescu (Celia) în supliciul ei desculţ prin codrii Ardenilor, de la Municipal. Ne-au consolat totuşi candoarea şi frumu-

www.cimec.ro

seţea jocului ei, regretînd doar că în locul unei prezenţe, optimiste, ne-a lăsat să credem că în ea ar sălăşlui ceva straniu, ceva din tragica Ofelie.

În general, latura interpretativă în acest spectacol a creat sentimentul unei improvizaţii încercate de actori, dintre care unii nu sînt încă îndeajuns de experimentaţi pentru teatrul shakespearean. Jenantă a fost, de asemenea, alături de momente de joc modern, reţinut şi simplu, rătăcirea unora într-un teatralism faţă de care n-ar fi rău să amintim lecţia de actorie a aceluiaşi Shakespeare din Hamlet: „Spuneţi tirada, vă rog, aşa cum am rostit-o şi eu: cît mai viu şi curgător... Şi nu spintecaţi aerul cu mîna... Fiţi cît mai stăpîniţi. Chiar şi în noianul, în furtuna, ca să zic aşa, în vîrtejul pasiunii, trebuie să păstraţi o măsură care să mai domolească puţin sălbăticia..."

Încărcarea la care a recurs regia, atît în montare cît şi în scenografia propriu-zisă, s-a resimţit de-a lungul întregii piese, pînă la imaginea finală oferită publicului spectator. *Cum vă place* rămîne la Teatrul Municipal un spectacol experimental, în care nu ştiu dacă s-a urmărit, dar pînă la urmă s-a ajuns, din păcate, la o demonstraţie de regie şi scenografie în sine, în dauna textului.

Mircea Alexandrescu

Cronica

TURNEUL TEATRULUI „AL. DAVILA" DIN PITEŞTI

Tradiţia teatrală în Piteşti s-a creat odată cu... Teatrul. Un mic colectiv — la început — de actori inimoşi au pus bazele unui nucleu artistic într-un oraş în care numeroşii bogătaşi de odinioară nu se străduiseră să înjghebe Thaliei măcar un simplu acoperiş. Interesul faţă de teatru al oamenilor muncii, grija organelor de partid şi de stat din localitate s-au concretizat prin construirea unei săli bine utilate tehnic, elegante, centrale, care corespunde necesităţilor actuale.

Profilul spectacolelor piteştene se completează cu o secţie de estradă a teatrului de proză şi cu o secţie de păpuşi, care, toate împreună, prin frecvente turnee şi deplasări, deservesc regiunea Argeş, colindînd cu rîvnă oraşele, comunele, satele, în care duc o notabilă activitate de educaţie socialistă de la tribuna scenei.

După un număr destul de mare de ani, colectivul artistic al teatrului de proză a ţinut să se înfăţişeze publicului bucureştean, oamenilor de artă, criticilor, opiniei publice cu ceea ce a avut mai semnificativ în repertoriul său, cu personalitatea, deci cu *profilul său*. Un glumeţ spune că *faţa* unui teatru constituie profilul său.

Profilul înseamnă, în primul rînd, *repertoriu*.

Ce-au jucat piteştenii în stagiunea 1960—1961? Două piese sovietice, două piese romîneşti contemporane, o piesă scrisă de un autor bulgar şi o piesă clasică: *Un milion pentru un surîs* de A. Sofronov şi *Nila* de Salînski; *Apă vie* de S. şi N. Holban, *Oameni care tac* de Al. Voitin; *Din prea multă dragoste* de Cli-

www.cimec.ro